

Черкашина М. К., канд. юрид. наук, доц.;

Соколова А. К., д-р юрид. наук, доц.

*кафедра екологічного права Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВОДООЧИСТКИ ПРОМИСЛОВИХ СТІЧНИХ ВОД В УКРАЇНІ

Багато підприємств у процесі своєї діяльності використовують воду, яку потім скидають у якості виробничих стічних вод (наприклад, до таких належать підприємства металургійної, хімічної, текстильної, харчової галузей). Відповідно стічні води містять низку небезпечних і забруднюючих речовин та негативно впливають на навколишнє природне середовище.

Серед 17 Цілей Сталого Розвитку, які було затверджено резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25 вересня 2015 року № 70/1 «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» в розрізі окресленої проблематики привертає увагу ціль 6: доступність і стале управління водними ресурсами і забезпечення санітарії для всіх [11]. І визначено наступні завдання:

- підвищити якість води за допомогою зменшення забруднення, ліквідації скидання відходів і зведення до мінімуму викидів небезпечних хімічних речовин та матеріалів, скорочення вдвічі частки неочищених стічних вод і значного збільшення масштабів рециркуляції та безпечного повторного використання стічних вод у всьому світі;

- розширити міжнародне співробітництво і підтримку в справі зміцнення потенціалу країн, що розвиваються, щодо здійснення діяльності та програм у галузі водопостачання й санітарії, включаючи збір поверхневого стоку, опріснення води, підвищення ефективності водокористування, очистку стічних вод і застосування технологій рециркуляції та повторного використання.

Також в п. 6 Указу Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» передбачено забезпечення доступності та сталого управління водними ресурсами та санітарією, що повністю відповідає ЦСР ООН [8]. Водночас варто звернути увагу на регулювання цього

питання у законодавстві Європейського Союзу, з огляду на підписання 27 червня 2014 р. Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС [9], а також набуттям Україною статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу. Одним з таких документів є Директива Ради 91/271/ЄЕС «Про очистку міських стічних вод» від 21 травня 1991 року [10].

Повертаючись до національного законодавства, зазначимо, що Водний Кодекс України у ст. 1 надає визначення поняття «стічні води»: вода стічна – вода, що утворилася в процесі господарсько-побутової і виробничої діяльності (крім шахтної, кар'єрної і дренажної води), а також відведена з забудованої території, на якій вона утворилася внаслідок випадання атмосферних опадів. А ст. 70 Водного Кодексу України передбачає, що скидання стічних вод у водні об'єкти допускається виключно за умови наявності нормативів гранично допустимих концентрацій та встановлених нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин [1].

Спеціальним нормативно-правовим актом, який визначає правові, економічні та організаційні засади функціонування системи водовідведення є Закон України «Про водовідведення та очищення стічних вод» від 12 січня 2023 р. № 2887-IX [3], він є євроінтеграційним, і по суті імплементує норми, що містяться в Директиві Ради 91/271/ЄЕС. Суб'єктами відносин у сфері водовідведення виступають органи державної влади, органи влади АРК, органи місцевого самоврядування, суб'єкти господарювання, що здійснюють водовідведення, споживачі. Господарська діяльність у сфері водовідведення відповідно до ст. 14 Закону України «Про водовідведення та очищення стічних вод» поділяється на такі види: централізоване водовідведення, нецентралізоване водовідведення, транспортування стічних вод та осадів стічних вод спеціальним транспортом.

В основу диференціації закладено такий критерій як популяційний еквівалент. Тобто числовий показник навантаження стічної води органічними речовинами, що підлягають біологічному розкладенню, з п'ятиденним біохімічним споживанням кисню, що становить 60 грамів кисню на людину на добу. Цей показник відіграє значення, оскільки у населених пунктах, в яких популяційний еквівалент становить 2 тисячі і більше, впровадження централізованого водовідведення є обов'язковим (ст. 15 Закону). І лише в тому випадку коли впровадження системи централізованого водовідведення буде мати негативний вплив на навколишнє природне середовище або будуть пов'язані з надмірними витратами, у населеному пункті може бути впроваджена система нецентралізованого водовідведення, за умови забезпечення

дотримання екологічних нормативів якості води масивів поверхневих та підземних вод (ст. 18 Закону).

Вимоги до очищення стічних вод визначені ст. 16 Закону, та передусім передбачають, що стічні води перед скиданням мають бути очищені і повністю відповідати вимогам нормативного очищення. У населених пунктах з популяційним еквівалентом 2 тисячі і більше обов'язкове вторинне очищення стічних вод (очищення стічних вод за допомогою процесу, який включає біологічне очищення із вторинним відстоюванням або інші процеси, які забезпечують додержання правил охорони поверхневих вод від забруднення зворотними водами). У свою чергу, там, де вказаний показник менше 2 тисяч перед їх скиданням у поверхневі водні об'єкти мають відповідати екологічним нормативам якості води масивів поверхневих вод. Скидання неочищених стічних вод без дозволу або з порушенням його умов забороняється. Стічні води виробничого походження приймаються до систем централізованого водовідведення після попереднього очищення відповідно до правил приймання стічних вод до систем централізованого водовідведення.

На підприємства централізованого водовідведення покладено обов'язок вживати заходів до повторного використання очищених стічних вод та осадів стічних вод за умови мінімізації їх негативного впливу на навколишнє природне середовище та дотримання нормативів якості очищених стічних вод та осадів стічних вод, що спрямовуються на повторне використання.

Крім того, варто звернути увагу на необхідність прийняття низки підзаконних нормативно-правових актів, оскільки мова йде про встановлення нормативів, лімітів, граничних показників, процедури та етапів очищення стічних вод. Певні питання цієї сфери вже регулюються на підзаконному рівні (наприклад, Постанова КМУ від 2 квітня 2024 р. № 378 «Про затвердження Порядку очищення стічних вод перед скиданням в уразливих зонах» [4]; Постанова КМУ від 25 березня 1999 р. № 465 «Про затвердження Правил охорони поверхневих вод від забруднення зворотними водами» [6]; Наказ Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України від 17 липня 2024 року № 643 «Про затвердження Порядку первинного обліку обсягів утворення, обробки, зберігання та повторного використання осадів стічних вод» [5] тощо).

Слід зазначити, що в Україні запроваджується система інтегрованого довкіллевого дозволу (ІДД). Нова система стане ключовим інструментом екологічного регулювання промислової діяльності, яка забезпечить комплексний підхід до контролю за впливом промислових підприємств на довкілля. Система ІДД узгоджується з

міжнародними зобов'язаннями України та передовою практикою у сфері інтегрованого запобігання та контролю забруднення. Закон України від 16 липня 2024 р. № 3855-IX «Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення» [7], який набрав чинності 8 серпня 2025 р., передбачає поступовий перехід на нову дозвільну систему. Зокрема, дозволи на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, спеціальне водокористування та здійснення операцій з оброблення відходів, отримані операторами установок, будуть замінені на єдиний інтегрований довкіллевий дозвіл.

Отже, питання правового забезпечення очищення промислових стічних вод в Україні є надзвичайно актуальним. Дані Національної доповіді про якість питної води та стан питного водопостачання та водовідведення в Україні за 2023 рік [2] дають можливість визначити конкретні проблеми і виклики: наразі третина стічних вод в Україні скидається до водних об'єктів без очищення, промислові підприємства часто не мають власних очисних споруд, що призводить до скидання у системи централізованого водовідведення висококонцентрованих стічних вод, неефективність наявних технологій очищення виробничих стічних вод, зношеність систем очищення, а також руйнація систем водовідведення внаслідок збройної агресії російської федерації. Тому вважаємо доцільним впровадження новітніх технологій очищення стічних вод, реконструкцію систем водовідведення і будівництво нових об'єктів, заохочення наукових розробок інноваційних та ефективних методів очищення стічних вод, а також здійснення підприємствами належним чином очищення стічних вод перед скиданням до централізованих систем.

Література

1. Водний кодекс України : від 6 черв.1995 р. № 213/95-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 24. Ст. 189. Ред. від 08.08.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.08.2025).
2. Національна доповідь про якість питної води та стан питного водопостачання та водовідведення в Україні у 2023 році / М-во розвитку громад та територій України. Київ, 2024. 438 с. URL: <https://mindev.gov.ua/diialnist/napriamy/sfera-komunalnykh-posluh/tsentralizovane-vodopostachannia-ta-vodovidvedennia/natsionalna-dopovid-pro-iakest-pytnoi-vody-ta-stan-pytneho-vodopostachannia-v-ukraini> (дата звернення: 15.08.2025).

3. Про водовідведення та очищення стічних вод : Закон України від 12 січ. 2023 р. № 2887-IX. *Офіційний вісник України*. 2023. № 19. Ст. 1056.
4. Про затвердження Порядку очищення стічних вод перед скиданням в уразливих зонах : постанова Каб. Міністрів України від 2 квіт. 2024 р. № 378. *Офіційний вісник України*. 2024. № 34. Ст. 2162.
5. Про затвердження Порядку первинного обліку обсягів утворення, обробки, зберігання та повторного використання осадів стічних вод : наказ М-ва розвитку громад, територій та інфраструктури України від 17 лип. 2024 р. № 643. *Офіційний вісник України*. 2024. № 80. Ст. 4766.
6. Про затвердження Правил охорони поверхневих вод від забруднення зворотними водами : постанова Каб. Міністрів України від 25 берез. 1999 р. № 465. *Офіційний вісник України*. 1999. № 13. Ст. 518. Ред. від 30.10.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/465-99-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.08.2025).
7. Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення : Закон України від 16 лип. 2024 р. № 3855-IX. *Офіційний вісник України*. 2024. № 73. Ст. 4329.
8. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30 верес. 2019 р. № 722/2019. *Офіційний вісник України*, 2019. № 79. Ст. 2712.
9. Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part : signature of 27 June 2014. Consolidated version: 01.12.2023. URL: http://data.europa.eu/eli/agree_international/2014/295/oj (last accessed: 15.08.2025).
10. Council Directive 91/271/EEC Concerning urban waste-water treatment : of 21 May 1991. *Official Journal of the European Communities*. 1991. L 135. P. 40–52.
11. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development : UN General Assembly resolution 70/1 of 25 Sept. 2015. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/3923923?v> (last accessed: 15.08.2025).